

Jeroen

1481

Het slijk zuigt zich hier zo lekker vast aan je schoenen. Elke stap smakt even na. En als je niet uitkijkt zak je erin weg tot je enkels.

Nooit gedacht dat ik opgetogen kon raken van rechte wegen vol blubber. Alleen mijn zere voeten waren minder blij: na een tocht van zes weken was er van de zolen van mijn schoenen weinig meer over.

Ik nam me voor om vanmiddag nog bij de lapper langs te gaan en een nieuw paar te bestellen. En ergens een hete tobbe te regelen. En mijn blaren door te prikken.

Het was niet ver meer. Kijk, daar had je de Sint-Jan al. En ik was de Maas nog maar net overgestoken. Allemachtig, wat een gevaarte werd het toch. Moest het soms een nieuwe toren van Babel worden?

Ik versnelde mijn pas. Puttertjes dansten voor me uit van boom naar boom. Een zware knol kwam aan het hek staan en

tilde nieuwsgierig zijn hoofd op, zo van: Vertel eens, kerel, wie was jij ook alweer? Het gele speenkruid lachte en ik lachte terug.

En wie kwam daar aanlopen? Een heikneuter die af en toe steun moest zoeken bij het hek omdat hij dreigde te bezwijken onder de last aan takken op zijn rug. Terwijl hij stond uit te hingen had ik gelegenheid om hem eens goed op te nemen. Korte o-benen, zo rond, daar had een kanon tussendoor kunnen schieten, oren groot en verwrongen als zwammen, een blik leeg van vermoeyenis en andere ellende. Ach, wat had ik met die kerel te doen.

Hij stak zijn knokige hand naar me uit. ‘Bent u niet...?’

Ik deed een paar passen in zijn richting. ‘Kennen wij elkaar?’

‘Nou, ik ken uw neus. Dat is een Van Aken-neus.’

Ik knikte verrast.

‘Ja, mijn ogen doen het nog goed. Ik was vroeger bij uw vader in dienst als houthakker. Uw broer...’

‘Goessen?’

‘Precies, Goessen van Aken. Uw broer en mevrouw Kathelijne hebben toch een tweede zoontje gekregen? Dat is althans het laatste wat ik heb meegekregen. Hij moest me niet meer, kon elders beter en goedkoper hout krijgen.’ Hij spuwde op de grond. ‘Twintig jaar, meneer, heb ik voor uw vader hout aangeslept.’

Moest ik soms zeggen dat God het hem zou lonen? Ik zweeg.

‘Zo zo, een Van Aken dus. Ik hoop dat uw vader de rust krijgt die hij verdient, dat meen ik oprecht. Ze zeggen dat die Turken uw jongste broer hebben meegenomen om het volk in Constan-

tinopel te laten zien hoe een goddeloze eruitziet, en dat de Turken van de weeromstuit nog twee keer zo hard zijn gaan vechten. Maar ja, ze zeggen zoveel.'

'Over wie hebt u het nu?'

'Over wie ik het heb? Over uw jongste broer natuurlijk, die Jeroen.'

'Maar Jeroen, dat ben ik.'

Zijn ogen gingen wijd open. Hij deed een aarzelende stap achteruit, mompelde goeiendag en vervolgde zijn weg.

Ik moest er hartelijk om lachen. Dit was nog eens een onthaal. Zo was de Brabander: rechtdoorzee en hard werkend voor zijn zielenheil. God hield van nuchter en eerlijk, van ietwat simpel van geest met een vleugje misvorming.

Wat viel die goedszak kwalijk te nemen? Het zou tijd kosten. De mensen zouden moeten wennen aan het idee dat ik niet meer de schelm en vrijdenker was van weleer.

Ik had het allemaal aan mezelf te wijten. Wat had ik een rare streken uitgehaald...

'Jeroen, de kerk is niet om verstopperkje in te spelen.'

'Jeroen, een varken is niet om op te rijden.'

Dat was de tijd dat de mensen me op straat ook veel te nauwlettend in de gaten hielden. Ik zag ze wel smoezen, met zo'n ongunstige blik. Die keer dat we voor ons spel op straat krijgt nodig hadden, had ik alleen maar gevraagd of een van de buurtkinderen nog een gipsen voorwerp wist. Toen er vervolgens een heiligenbeeldje aan diggelen ging, wezen de ouders onmiddellijk naar mij. Ik zou ze ertoe hebben aangezet.

‘Is er dan niets veilig voor die jongen?’ Heilig of veilig, ik weet niet meer zeker wat mijn vader riep, maar zijn hoofd was rood aangelopen.

Het maakte niet eens uit wie van ons iets had uitgespookt – ik was hoe dan ook de klos. Op het laatst had ik geen knieën meer over van het bidden om vergeving. Als ik dan samen met moeder om voorspraak van Maria bad, keek het beeldje altijd wat bedremmeld op mij neer. Misschien was het wel bang dat het ook de langste tijd had gehad.

Voor de bakker moest ik echt uitkijken. Die vond al gauw een reden om te meppen. En hij was nog niet klaar of hij ging ook nog eens verhaal halen bij vader, zodat ik een tweede portie kreeg. En die deed meer pijn. Anders dan de bakker, die met vlakke hand overal mepte waar hij me raken kon, sloeg vader alleen op mijn blote gat. Maar dan had wel de gesel een poos in het water gelegen, zodat het leer soepel was.

Van het een kwam het ander. Toen ik mijn vrienden op straat de striemen op mijn kont had laten zien, dreigden ze me met de schandpaal.

Het was Kathelijne geweest die me geruststelde dat ik niets te vrezen had. ‘Je trekt je handen en hoofd er zo weer uit, joh. Jij bent veel te klein voor die gaten.’

Ze had nog gelijk ook, zoals altijd.

Al met al ben ik me misschien wat stiekem gaan gedragen. De ene argwaan voedt de andere. En ja, wie zich ongevraagd met mijn opvoeding meende te mogen bemoeien, of nog ernstiger, met mijn tekeningen, die kon een paardenvijg door het raam krijgen.

Enfin, hoog tijd om een en ander recht te zetten. Ik vervolgde mijn weg.

Mijn ontmoeting van zojuist had het maar weer bevestigd: een trieste, getekende medemens die een waarachtig leven leidt roept het edelste in mij op. Zo was ik nu eenmaal diep vanbinnen. Had ik niet ook mijn laatste ijdelheden afgeworpen? De schellen waren me van de ogen gevallen. De hemelkoepel leek weidser, ik kon meer lucht kwijt in mijn borstkas.

Voortaan hoefde ik geen moeite meer te doen om de gunst van anderen te winnen. Met gilden of kerkmeesters had ik niets meer te maken – dan maar geen ambachtsman. Vaarwel, huichelaars, machtswellustelingen en geldwolven van de wereld! Ik ken jullie geur inmiddels iets te goed. Zodra ik die opvang, loop ik een blokje om.

Vrijheid, vrijheid, vrijheid! Wat me in Venetië was gelukt – prenten in alle soorten en maten verkopen – kon hier immers ook. Ik zou voortaan van de hand in de tand leven, niet gehinderd door bezit of bindingen: ik mocht genieten van de koeien en de pinksterbloemen, van de avondhemel, van spelende kinderen.

Ik kon zelfs terugkeren naar mijn geboortestad.

Nou ja, bij alle onbevangenheid van het ogenblik hield een weerzien met Den Bosch ook iets tweeslachtigs in. Wat zou men eer pastoor zeggen als hij me zo als een halve vagebond voorbij zag lopen? Ik kon het me wel indenken. Hem kennende zou hij zijn lippen op elkaar persen. In Italië had ik nog vaak gedroomd van die handen als kolenschoppen, die bestraffende blik vanaf

het priesterkoor, alsof Van Breda me desnoods persoonlijk de toegang tot de hemel ging ontzeggen.

Ik bleef aan pastoor Van Breda denken. De vraag spookte door mijn hoofd of eerwaarde toen al had voorvoeld welke kant het op ging met mij, en of hij daarom extra vaak de gelijkenis van de verloren zoon in zijn preken had verwerkt.

Dan te bedenken dat mijn beste vriend in Venetië me pas een jaar geleden had uitgelegd dat het verhaal eigenlijk over vergeving ging. Nou, de versie van meneer pastoor was uitsluitend als vermaning bedoeld. Ik had er zo vaak met samengeknepen billen naar geluisterd dat ik, toen mijn eigen smadelijke aftocht eenmaal een feit was, met mezelf afsprak nooit ofte nimmer terug te keren zoals die jongste zoon. Zo schaamteloos: eerst het rechtmatig deel bij de vader opeisen, daarna de wijde wereld in trekken en in den vreemde alles verbrassen, om ten slotte een illusie armer thuis te komen. En in plaats van dat die vader boos is en die knul flink op zijn falie geeft, schenkt hij hem zijn zegen en laat hij een feestmaal aanrichten. Ik had het gezicht van die andere zoon wel eens willen zien! Broerlief was netjes thuisgebleven en had voor twee gewerkt.

Het type was mij bekend. Mijn broer was ook braver dan braaf. Met hem kreeg ik beslist nog wat te stellen. Niet met vader: die lag al drie jaar onder de zoden.

‘Daar zul je hem hebben,’ kon ik Goessen al horen verzuchten. ‘Wat heb ik gezegd, berooid als een kerkrat!’

Wat me ook boven het hoofd hing, een volgende oorwassing zou ik niet over mijn kant laten gaan. Als hij nog net zo’n zuur-

pruim was als vroeger – en daar wezen de woorden van de hout-hakker wel op – dan werd het een weerzien van korte duur. Dan was ik zo weer opgekrast. Dit keer zou ik hem alsnog toevoegen wat ik de vorige keer had al moeten zeggen, namelijk dat ik tenminste net zo blij leef als dat ik schilder. Bij hem draaien leven en schilderen weliswaar ook op hetzelfde uit, maar dan op het tegendeel van blijdschap. Het is kwelling voor en kwelling na. En het erge is nog dat hij er blind op vertrouwt dat God hem er rijkelijk voor zal belonen.

Ik zag hem nog zo staan bij het afscheid. Een zuur mondje, futloos spriethaar. De handen op de rug gevouwen, tot in zijn verkramping een getrouwe kopie van vader.

Had ik vroeger de zedenpreken van vader, pater Beerssen en pastoor Van Breda schadevrij doorstaan, dan was er altijd nog het terechtwijzende vingertje van mijn broer. Ruim zes jaar ouder en een toonbeeld van humorloze rechtlijnigheid. Buigzaam als een stuk oud brood. Op zijn eigen onnavolgbare wijze had hij getracht me voor het onheil te behoeden.

Wanneer ik de voorbije jaren aan mijn broer dacht, dan daalden als vanzelf zijn vermaningen weer op me neer: lieden wier omgang ik maar beter kon mijden, onderwerpen die ik niet mocht schilderen, Bijbelteksten die ik me diende in te prenten. Goessen stond voor bekrompenheid, geldhonger en het onvermogen tot luisteren naar tegenwerpingen. Maar alles had ik hem met liefde vergeven, als hij tenminste kon schilderen. Helaas, meer dan onbeholpen figuurtjes kreeg hij niet uit zijn penseel.

Des te pijnlijker dat het atelier hem was toebedeeld. Maar

goed, in vaders optiek had dat vast zijn reden. Met Goessen aan het roer zou alles blijven zoals het was. Goessen was getrouwd, vroom, hij eerde zijn ouders, hij kwastte als een Van Aken en hij was vasthoudend genoeg om lucratieve contracten binnen te slepen.

Nou ja, reden tot klagen had ik momenteel niet. Ik leefde nog, beschikte over al mijn ledematen, en had in het verre zuiden tal van wijze lessen geleerd.

Zo kon ik onbevangen de reistas van mijn schouder laten glijden toen ik een uur later midden op de Markt stond. Ik mocht dan mijn laatste stuiver hebben uitgegeven, ik was nog altijd een kind van God en klaar voor een nieuwe fase in mijn leven.

Ik zette mijn handen eens rustig in de zij en keek om me heen. Het zeshoekige puthuisje midden op het plein stond er nog, net als aan de overkant herberg De Oude Swaen. Her en der was er het nodige aan baksteen bij gekomen. Afgezien van de gespaarde oostzijde stonden er nog maar drie hoge houten panden, met hun karakteristieke donkerbruine, uitkragende voorgevels. De rest was van na de brand van een kleine twintig jaar geleden.

Hij kon dan niet wedijveren met de Piazza San Marco, maar mijn oude vertrouwde Markt was evengoed nog steeds overwel digend. Minder klassiek, maar zoveel speelser van opzet, volkser, grilliger. Intiemer vooral. Ik voelde me alweer bevestigd in mijn vermoeden dat Den Bosch uiteindelijk beter bij me paste dan alle mediterrane pretenties.

Daarvoor nam ik graag op de koop toe dat de kinderkopjes

hier kennelijk hoger waren of anders minder zorgvuldig gelegd, want links en rechts ratelden de karren voorbij dat horen en zien je verging.

Nog zoiets: het rook hier meer naar zout dan de stad waar ik zojuist vandaan kwam, en die lag toch echt midden in een ziltige lagune. Je moet een stad zeven jaar achter je hebben gelaten om haar ten volle te kunnen opsnuiven: teer, hout, zout, leer, vet.

Maar de diepste zucht van verrukking slaakte ik bij het bekijken van al die wanstaltige gezichten. Ook daarvoor moet je eerst je ogen in het zuiden de kost hebben gegeven. Ik zag hier overal aardappelneuzen en flaporen. Onvoorstelbaar, wat waren Boschenaren toch kostelijk lelijk. Zonder een spoor van schaamte liepen ze te koop met hazentanden en schele ogen. Hier kon ik de komende tijd naar hartenlust tekenen.

Nu moest ik nog een keuze maken of ik bij Goessen of bij Pieter zou aankloppen. ‘Twintig jaar, meneer, heb ik voor uw vader hout aangesleept,’ zong het na in mijn hoofd.

Een van de eerste dingen die ik, eenmaal bij Pieter binnengelaten, deed was plaatsnemen voor de bolle wandspiegel in de hal. Zogenaamd de inzet van kralen in de houten lijst bewonderend bezag ik mezelf met de blik van een werelds expert. Hadden we hier te maken met een volgend misbaksel uit de Brabantse oven? Die kerel had natuurlijk gelijk: dit was vaders eindeloos lange neus. De te grote oren die van moeder. Tja, van die smalle mond en asymmetrische ogen kon ik helaas niemand de schuld geven. Ik kon lachen, ik kon onverschrokken kijken, het haalde alle-

maal niets uit. Voor een knappe Italiaan kon ik helaas niet door-
gaan.

‘Je bent geen spat veranderd,’ zei Pieter.

Ik had mijn oude vriend graag hetzelfde geantwoord, maar hij was een voortand kwijtgeraakt en er waren heel wat grijze haren bij gekomen. Die hielden vast verband met het kleintje dat hij hoog op de armen aan het wiegen was.

Ik glimlachte dus maar; niet naar hem, naar mezelf. Als ik de ironie en distantie wat extra aanzette, dan kon mijn knar er nog wel mee door. Dat triomfantelijke en superieure in mij was vermoedelijk precies wat pater Beerssen destijds zo razend maakte. Zijn woede-uitbarstingen, waarbij hij steevast inkt en speeksel morste, waren het enige op de Latijnse school wat me nooit had verveeld.

Mocht ik hem te spreken krijgen, dan moest ik hem verzekeren dat ik tegenwoordig geen mensen meer uitlachte en netjes amen zei ná het gebed in plaats van halverwege: die fase lag achter me. Ik zou hem bedanken voor al zijn inspanningen en desgevraagd uitleggen dat ik nu de blijmoedigheid had van iemand die alles kwijt is en daarom niets meer te vrezen heeft. Behalve God dan. Misschien deed ik er verstandig aan ook alvast een insteek te kiezen voor mijn bezoek aan thuis, of het nou gunstig of ongunstig, lang of kort zou uitpakken. Ging ik mijn broer omhelzen? En vervolgens Kathelijne toeknikken? Zou ik Jan herkennen?

Ik wendde me af van mijn evenbeeld en richtte me op Pieters kinderen, vier in getal. Ik ben niet echt dol op kinderen – ik voel

me al gauw wat ongemakkelijk bij al die sprankelende onschuld – maar allemachtig, wat kon die Amalia guitig kijken. Ze lachte zo lief naar me, ik waande me even de goedheid zelve.

Twee uur nadat Pieter de deur voor mij had geopend, viel deze ook weer achter me dicht en stond ik de volle maan aan te staren. We hadden zeven jaar van wisselend fortuin doorgesproken. Ik was bereid Pieter op zijn erewoord te geloven dat hij geen andere vrouwen meer begluurde; hij geloofde mij op mijn erewoord dat ik niet meer spotte met Gods naam. Hij had me rozenbottelmede ingeschonken en me alle geluk gewenst. Dat was het dan. Ze waren daar in dat smalle pand aan de Kerkstraat inmiddels met zijn zessen, en dus paste ik er niet meer bij. Misschien zou hij over een paar jaar ruimer wonen. Overigens, liet hij me bij het uitlaten weten, kon het wel eens lastig worden om in de stad een slaappleats te vinden. De keizer maakte overmorgen zijn intocht. Dit stond garant voor een mooi spektakel, dus wat dat betreft viel ik met mijn neus in de boter.

Alsof dat iets nieuws was. Ik val overal waar ik kom met mijn neus in de boter.

Ik was zo vervuld van de gedachte dat alles liep zoals het hoorde te lopen, dat ik het Pieter niet eens kwalijk nam dat hij me de deur had gewezen, al bracht dat een bezoek aan mijn ouderlijk huis wel meteen een stap dichterbij.